

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шекшня С. В. Управление персоналом современной организации. / С. В. Шекшня. - М. : «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. - С. 295-296.
2. Менеджмент персоналу / В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін.; За заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. – К. : КНЕУ, 2004. – 398 с.
3. Дубовик С. Г. Застосування сучасної концепції менеджменту знань в організаціях / С. Г. Дубовик, В. О. Кунда // Проблеми формування нової економіки 21 століття. – 2008. - № 12. – С. 17-19.
4. Грішнова О. А. Оцінювання персоналу : сучасні підходи до забезпечення ефективності / О. А. Грішнова, О. О. Наумова // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. - Т. 2 : Управління персоналом в організаціях. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – С. 42-50.
5. Петрова І. Л. Стратегічне управління персоналом : реалії та перспективи / І. Л. Петрова // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – Т. 2 : Управління персоналом в організаціях. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – С. 214-223.
6. Данюк В. Модель фахівця з управління персоналом і економіки праці / В. Данюк // Україна : аспекти праці. - 2003. - №6. – С. 8-12.
7. Козак К. Б. Управління розвитком трудового потенціалу персоналу підприємства : дис. канд. екон. наук 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / К. Б. Козак ; Херсонський Міжнародний університет бізнесу і права. – Х., 2011. - 245 с. - (Рукопис).

УДК 303.732.4:[338.24:334.012.82]

КОЄВА Ж. В., асистент

Одеська національна академія харчових технологій

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ СИСТЕМ І СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ В УПРАВЛІННІ ІНТЕГРОВАНИМИ СТРУКТУРАМИ В ЕКОНОМІЦІ

В статті об'єднання підприємств, що сформовані шляхом інтеграції, розглянуті як організаційно-економічні системи, що дає можливість вивчити їх з позицій теорії систем та системного аналізу.

Ключові слова: інтегрована структура, організаційно-економічна система, теорія систем, системний аналіз.

In the article the associations of enterprises, formed by integration, are considered as organizational-economic systems, that enables to study them from the positions of theory of systems and analysis of systems.

Keywords: integrated structure, organizational-economic system, theory of the systems, analysis of the systems.

Вступ. Підвищення конкуренції, зміна кон'юнктури ринка, вимоги науково-технічного прогресу та інші фактори приводять до концентрації, спеціалізації та кооперації господарюючих суб'єктів. Об'єднання підприємств, що сформовані шляхом інтеграції – інтегровані структури (ІС). Цим терміном пропонується позначити сукупність підприємств, об'єднаних в групу, які мають єдину узгоджену стратегію і координують свої дії, являють собою не окремі, ізольовані елементи, а єдину систему, інтегровану для досягнення спільних цілей. Тобто, являють собою організаційно-економічні системи, що дозволяє застосувати до їхнього вивчення теорію систем та системний аналіз.

Створення таких структур є реакцією суб'єктів господарювання на зміну навколишнього середовища, вхідні параметри яких носять випадковий характер, а вихідні – повинні відповідати поставленим цілям. Крім того, в умовах динамічності, мінливості та невизначеності зовнішнього середовища необхідно прийняття таких управлінських рішень, які б дозволили забезпечити стійкий розвиток підприємств.

Для розуміння процесів організаційного управління застосовано загальнометодологічні уяви та закономірності теорії систем. Основними сферами застосування системного аналізу є розробка методик аналізу цілей, методів і моделей удосконалення орга-

нізаційних структур, управління функціонуванням соціально-економічних об'єктів.

Основоположником теорії систем є Л. Фон Берталанфі, продовжили дослідження в даній області М. Месарович, А.І Уємов, Ю.А. Урманцев. Системний аналіз розвивали Ю.І. Черняк, А.А. Смелянов. Дослідження операцій як міждисциплінарний напрямок розглядається в роботах Р. Акоффа, Т. Сааті, С.А. Валуєва, В. Кінга, Д. Клиланда, Є.С. Вентцеля.

Постановка завдання. Розглянути інтегровані структури як організаційно-економічні системи, використовуючи системний підхід. За теорією систем і системного аналізу вивчити об'єднання підприємств, властивість об'єктів, що входять до їхнього складу, і самої системи, взаємовідносини між ними, визначити цілі, задачі та критерії їх досягнення, сформулювати необхідні та достатні умови щодо створення інтегрованих структур в економіці.

Результати. При розгляді економічних систем найбільш відповідним є наступне визначення: «Система - це «сукупність елементів, що знаходяться в структурному взаємозв'язку один з одним і утворюють певну цілісність» [1, с. 8]. Елемент є простою невідомою частиною системи.

Об'єкт (елемент, система), що досліджується, може бути охарактеризований кількісними і якісними параметрами, останні називаються властивостями [2, с. 19-24]. Параметрами системи називають такі змінні, значення яких приймаються незмінними при рішенні цієї задачі. Під змінною розуміється вимірна величина, якій в кожний певний момент часу відповідає певне чисельне значення. Включення або невключення об'єкта в систему вимагає завдання критеріїв, за якими робиться відбір конкретних об'єктів, тобто визначення меж системи.

Навколишнє середовище системи (середовище або оточення) визначається "як безліч елементів і їх істотних властивостей, які не є частинами системи, але зміна у будь-якому з них може стати причиною або продуциувати зміну в стані системи" [3, с. 27]. Замкнутою називається система, що не взаємодіє з навколишнім середовищем. Відкрита система взаємодіє з навколишнім середовищем.

Інтегрована структура характеризується взаємодією із зовнішнім середовищем, залежністю від зовнішнього середовища, як відносно своїх ресурсів, так і в реалізації продуктів своєї життєдіяльності. Зовнішнє середовище включає усі сили і інститути: економічні умови, законодавство, систему цінностей орієнтирів, рівень технологій, конкурентів. Зовнішнє середовище ніколи не буває стабільним, тому мало знати суть "місця існування" і природи її змін, потрі-

бно уміти реагувати на ці зміни, а ще краще – передбачати або створювати зміни зовнішнього середовища, необхідні для розвитку.

Наприклад, довкілля впливає на ІС через природно-кліматичні чинники і екологічні. Через ринки ресурсів, товарів і послуг на ІС впливають поставальники і покупці; через фінансові ринки – кредитно-фінансові організації, інвестори; через ринки праці – населення у вигляді робочої сили.

Особливість зовнішніх чинників в тому, що вони носять, як правило, умовно незалежний від організаційно-економічної системи, в деякій мірі випадковий характер. У ряді випадків можливе їх коригування або формування.

Між елементами системи можуть встановлюватися зв'язки, які здійснюються у вигляді інформаційних, фінансових й матеріальних потоків і управлінських рішень. Зв'язок – це з'єднання і інтегруюча ланка в системі, яка характеризує одночасно і будову (статичу) і функціонування (динаміку) системи [4, с. 12]. Поняття "мета" є головною категорією теорії систем і системного аналізу. «Головна мета будь-якої високоорганізованої системи – збереження її основної якості при усіх непередбачених змінах зовнішніх і внутрішніх умов функціонування, включаючи прояву спонтанної активності елементів системи. Для конкретизації цього положення необхідно, передусім, охарактеризувати соціально-економічну систему і середовище її функціонування» [4, с. 113]. Критерій - це правило, за яким відбираються ті або інші засоби досягнення мети [2, с. 13]. Можна сказати, що критерій - це умова, яка встановлює факт досягнення мети і дозволяє сформулювати мету у вигляді математичного вираження. Наприклад, головною метою об'єднання підприємств є підвищення ефективності їх функціонування (E_{ic}), критерій досягнення якої можна представити таким чином: $E_{ic} = E + \Delta E_{ic}$, де E – загальна ефективність усіх господарюючих суб'єктів до інтеграції або при наступному варіанті інтеграції; ΔE_{ic} – додаткова загальна ефективність від інтеграції.

Властивості систем детально розглядаються у рамках загальної теорії систем [5]. Учені виділяють основні властивості систем, які можуть бути застосовані до економічних систем, а, отже, в нашому випадку до інтегрованих структур:

1. Цілісність. Сукупність об'єктів, об'єднаних в систему, представляє собою деяку єдність, цілісність, що володіє загальними властивостями і поведінкою. Ця єдність, у відмінності від елементів, має нові інтеграційні якості, які є результатом взаємодії системи з навколишнім середовищем. Поведінка системи не може бути передбачена на підставі поведінки

її окремих елементів.

Цілісності притаманні наступні властивості: незвідимість цілого до звичайної суми частин, тобто властивості системи (цілого) не є сумою властивостей елементів; зміни, що сталися в одній частині системи, приводять до змін в усій системі, або іншими словами, властивості системи залежать від властивостей її елементів.

Важливо розглянути явище, що виникає як результат взаємодії окремих елементів системи між собою, - ефект синергії [6, с. 54-57]. Синергетика (від греч. *synergetikos* - спільний, погоджений, діючий) – науковий напрямок, що вивчає зв'язки між елементами структури (підсистемами), які утворюються у відкритих системах завдяки інтенсивному (потоківому) обміну речовиною і енергією з навколишнім середовищем в не рівноважних умовах.

Поняття синергізму є відносно новим щодо застосування його до економічних досліджень. Під синергетичним ефектом слід розуміти зростання ефективності діяльності внаслідок з'єднання, інтеграції, злиття окремих частин в єдину систему, де ефект від взаємодії учасників об'єднання інтегрованої структури перевищує суму ефектів діяльності кожного учасника окремо.

2. Подільність. Система може бути представлена як сукупність елементів.

3. Ізольованість. Об'єкти однієї системи і зв'язки між ними можна розглядати ізольовано по відношенню до навколишнього середовища.

4. Відносність ізольованості. Ізольованість системи є відносною, оскільки слід враховувати дію навколишнього середовища на систему та її зворотну реакцію.

5. Ідентифікованість. Будь-який елемент може бути відокремлений від інших частин системи.

6. Множинність (різноманітність). Будь-якому елементу системи притаманні певна поведінка, стан, що відрізняється від інших елементів і самої системи.

7. Спостерегаємість. Це означає, що усі входи і виходи з системи знаходяться під контролем.

8. Невизначеність. Неможливо фіксувати усі зміни в системі одночасно.

9. Відображаємість. Наявність і використання єдиної мовно-понятійної термінології.

10. Нетотожність відображення. Це означає, що не завжди існує можливість правильно і точно відобразити процеси, що відбуваються усередині системи, через неточний вимір деяких параметрів системи або втрати при перекодуванні інформації.

11. Інтегративність. Означає зв'язок неодно-

рідних і різноспрямованих елементів.

12. Комунікативність. Система і середовище пов'язані між собою різноманітними комунікаціями і можуть розглядатися як особлива єдність.

Важливим поняттям являється "структура системи", під якою розуміється «склад елементів системи, їх взаємозв'язок, розподіл функцій, що виконуються системою, за її елементами [7, с. 6]. Структура відображає побудову (архітектуру) системи, відносно стійкі взаємодії між її елементами». Стосовно до теорії організації, структура повинна відповідати поставленим цілям і задачам діяльності та бути пристосованою до них. Інтегрована структура являє собою систему як сукупність взаємопов'язаних елементів, що утворюють цілісність, і в той же час, свідомо координоване соціальне утворення з певними межами, що має специфічний набір взаємопов'язаних цілей.

Досягнення поставлених цілей безпосередньо залежить від організації процесу управління взаємодіями учасників, що входять до неї, виходячи з умов максимізації організаційно-економічного ефекту взаємодій.

На особливу увагу заслуговують динамічні (що змінюються) системи, в яких будь-які зміни прийнято називати процесами. Як правило, зміни системи розглядають у часі. Ці системи мають ряд додаткових властивостей [8]:

1. Самостабілізація (рівновага). Це здатність системи повертатися в первинний стан, компенсуючи вплив зовнішнього середовища. Під рівновагою розуміють здатність системи у відсутності зовнішніх впливів зберігати свій стан скільки завгодно довго [2, с. 608-613, 771-774]. Слід зазначити, що бізнес-системи, а значить і об'єднання підприємств, не можуть знаходитися в статичній рівновазі, оскільки у будь-якому випадку відбувається рух, наприклад, фінансових потоків.

Можна говорити про динамічну рівновагу, якщо сума потоків, що надходять із зовнішнього середовища, не менше потоків від системи до зовнішнього середовища.

2. Стійкість. Ця властивість притаманна динамічним системам. Слід розуміти, як здатність до повернення в стан рівноваги після впливу зовнішнього середовища.

3. Самоорганізація. Це здатність відновлювати свою структуру, пристосовуватися до нових умов зовнішнього середовища. На відміну від самостабілізації існує можливість переходу до більш складної і життєздатної системи.

Приймаючи рішення про доцільність створення інтегрованої структури, необхідно приділити

особливу увагу стійкості такого об'єднання на певний проміжок часу. Для того, щоб залишатися в стійкому стані, система повинна мати можливість змінити свої параметри і структуру у відповідь на зміни середовища, при цьому слід врахувати той факт, що система має такі якості, яких немає у окремо взятого її елемента.

В умовах реалізації принципу економічної зацікавленості в результатах діяльності гостро стоїть проблема узгодження економічних інтересів в процесі взаємодій між елементами системи, рішення якої має визначальний вплив на результативність фінансово-господарської діяльності інтегрованої структури в цілому.

Висновки. Інтегрованим структурам як організаційно-економічним структурам властиві усі риси складних динамічних систем. Такі системи знаходяться під постійною дією зовнішнього середовища. Особливістю зовнішніх чинників є те, що вони носять, як правило, умовно незалежний від організаційно-економічної системи характер. З метою адекватного реагування на зміни зовнішнього середовища, такі

об'єднання підприємств повинні своєчасно змінювати свою організаційну структуру. При зміні зовнішніх умов змінюється склад, взаємодії між елементами, перерозподіляються функції. Деякі елементи ліквідуються, виникає потреба в нових. Процеси інтеграції – це об'єктивні процеси прояву особливостей самоорганізації систем, їх адаптації до умов зовнішнього середовища, що змінюються.

Наявність значної кількості учасників, їх різноморідність і відносна незалежність створює складнощі прийняття і здійснення управлінських рішень. Управління складними виробничо-економічними структурами вимагає чіткої організації системи управління, точно сформульованих цілей і завдань, а також критеріїв їх досягнення.

Необхідною і достатньою умовою створення інтегрованої структури є отримання додаткової вигоди від об'єднання, яка може полягати в поліпшенні і стабілізації фінансово-економічного стану, зниженні витрат, збільшенні обсягів виробництва, збільшенні частки ринку, підвищенні ефективності використання ресурсів, диверсифікації ризиків та ін.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сидоренко В. Н. Системная динамика / В. Н. Сидоренко. – М. : Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 1998. – 205 с.
2. Теории систем и системный анализ в управлении организациями : справочник: учебное пособие / [В. А. Баринин, А. А. Денисов, Г. П. Чудесова, В. Н. Юрьев и др.] ; под ред. В. В. Волковой, А. А. Емельянова. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 848 с.
3. Акофф Р. Л. О целеустремленных системах / Р. Л. Акофф, Ф. О. Эмери ; пер. с англ. под ред. И. А. Ушакова. – М. : Прогресс, 1985. – 327 с.
4. Данилов-Данильян В. И. Система оптимального перспективного планирования народного хозяйства / В. И. Данилов-Данильян, М. Г. Завельский. – М. : Международные отношения, 1975. – 320 с.
5. Острейковский В. А. Теория систем / В. А. Острейковский. – М. : Высшая школа, 1997. – 240 с.
6. Коева Ж. В. Основные положения теории синергизма: materialy IV Miedzynarodowej naukowe-praktycznej konferencji [“Perspektywiczne opracowania nauki i techniki – 2008”], (Przemysl, 07-15 listopada 2008 roku). V. 6. Ekonomiczne nauki.–Przemysl: Nauka i studia, 2008. – 96 str. – S. 51-54
7. Цвиркун А. Д. Структуры многоуровневых и крупномасштабных систем. Синтез и планирование развития / А. Д. Цвиркун, В. К. Акинфиев. – М. : Наука, 1998. – 160 с.
8. Черняк Ю. И. Системный анализ в управлении экономикой / Ю. И. Черняк. – М. : Экономика, 1999. – 191 с.

УДК 351.746.1 (477)

КРЮКОВА І.О., канд. екон. наук, доцент
Одеська національна академія харчових технологій

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В статті розглянуто сучасний рівень забезпечення продовольчої безпеки Одеської області, обсяги сільськогосподарського виробництва та споживання населенням основних продуктів харчування. Проаналізовано основні проблемні аспекти, які знижують рівень продовольчої безпеки регіону.